

Universiteit
Leiden
The Netherlands

A history of East Baltic through language contact

Jakob, A.

Citation

Jakob, A. (2023, July 6). *A history of East Baltic through language contact*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3630131>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3630131>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting

Titel: “Een geschiedenis van het Oost-Baltisch aan de hand van taalcontact”

Deze dissertatie beoogt de taalcontactsituaties te bespreken waarin de Oost-Baltische talen zich bevonden vóór de oudste geschreven bronnen. Het werk is verdeeld in twee hoofdgedeelten, die zich respectievelijk richten op contact met bekende talen (of taalgroepen) en op contact met onbekende talen.

Het Baltisch bevat een laag van vroege leenwoorden uit het Slavisch (Hoofdstuk 1.1.). Deze leenwoorden lijken te wijzen op handelscontact, zoals gesuggereerd door woorden als ‘markt’, ‘tolk’, ‘vlot’, ‘peper’, ‘radijs’ en ‘zijde’, en er zijn enkele aanwijzingen dat de brontaal het nauwst aan het dialect van Novgorod-Pskov verwant was. De leenwoorden kunnen waarschijnlijk gedateerd worden tussen de 10e en 12e eeuw n.C., rond de tijd van de oostelijke uitbreiding van het Birka-handelsnetwerk. Er is ook zeer beperkt bewijs voor gelijktijdige leenwoorden in de andere richting. De vroege Germaanse leenwoorden in het Oost-Baltisch (Hoofdstuk 1.2.) kunnen teruggevoerd worden op één enkele bron, die het nauwst aan het Gotisch verwant was. Een aantal van deze heeft betrekking op de veefokkerij en op landbouw, mogelijk wijzend op een (im)migratie van Germaanse sprekers, waarvoor een paar archeologische scenario’s aangevoerd kunnen worden.

Een aanzienlijk aantal Baltische leenwoorden kan worden geïdentificeerd in het Proto-Finnisch (Hoofdstuk 1.3.). Er zijn enkele aanwijzingen, zowel semantisch als fonologisch, dat de bron van deze leenwoorden specifiek Oost-Baltisch was, maar niet de directe voorouder van de geattesteerde Oost-Baltische talen. In het waarschijnlijkste scenario is een Oost-Baltische substraattaal geabsorbeerd door het Finnisch. Dit wordt ondersteund door de betekenissen van de leenwoorden, die niet alleen technologische ontleningen en woorden omtrent veefokkerij en landbouw omvatten, maar ook basiswoordenschat zoals 'smal', 'leeg' en 'navel'. Het is mogelijk dat sommige van de woorden waarvan eerder voorgesteld is dat ze Baltische leenwoorden in het Finnisch zijn, eigenlijk overgenomen zijn uit ongeattesteerde substraattalen die ooit in het Baltische gebied gesproken werden, al is dit moeilijk aan te tonen. Desalniettemin zijn sommige woorden die niet eenvoudig te verklaren zijn als directe ontleningen redelijke kandidaten hiervoor, zoals de woorden voor 'haring' en 'mos'.

Er moet ook een mate van direct contact geweest zijn tussen het Saami en het Mordwiens (Hoofdstuk 1.4.), maar gezien de schaarste van het bewijs waren deze contacten waarschijnlijk kort en incidenteel. Anderzijds is er geen zeker bewijs voor Baltische leenwoorden in het Mari of in de andere takken van het Oeralisch. Het is aannemelijk dat deze contacten plaatsvonden voor de migratie van de Saami naar Fennoscandië vanuit het Midden-Wolgagebied.

The study of language contact with unattested languages has a long history (Chapter 2.1.), but there is currently no consensus on the correct methodological approach or even on the viability of this field of research itself. It is concluded that the strongest indication of a loanword origin is the presence of irregular phonological

correspondences between two or more branches. Furthermore, irregularities that can be shown to reoccur are considerably stronger indications of foreign interference, particular where the variants show a systematic geographical patterning.

Het onderzoek naar taalcontact met ongeattesteerde talen kent een lange geschiedenis (Hoofdstuk 2.1.), maar er is momenteel geen consensus over wat de juiste methodologische aanpak is, of over het bestaansrecht van dit onderzoeksgebied überhaupt. Er wordt geconcludeerd dat de sterkste aanwijzing voor een ontleningsoorsprong de aanwezigheid van onregelmatige fonologische correspondenties tussen twee of meer takken van een taalfamilie is. Bovendien zijn onregelmatigheden die zich aantoonbaar vaker voordoen aanzienlijk sterkere aanwijzingen voor externe beïnvloeding, in het bijzonder als de varianten een systematisch geografisch patroon vertonen.

De gedetailleerde bestudering van 92 woordfamilies (Hoofdstukken 2.2.-2.4.) resulteert in een corpus van 46 waarschijnlijke leenwoorden uit onbekende bronnen. Hiervan verwijzen er 23 naar wilde dieren en planten. Hoewel de ontlening in sommige gevallen, zoals in de woorden voor 'zeehond' en 'haagbeuk', gedreven kan zijn geweest door nieuwe *realia* en een lacune in de Baltische woordenschat, is een dergelijk scenario gewoonlijk niet mogelijk, daar veel van de ontleende termen ('duif', 'els', etc.) aan wijdverspreide en algemene soorten, die in de steppe voorkomen, refereren. De ontlening van zulke termen werd waarschijnlijk gedreven door verschillen in culturele gebruiken en levensonderhoudsstrategieën. Termen voor wilde dieren en planten kunnen als substraatwoorden overgenomen zijn van mensen die een volledig of gedeeltelijk jager-verzamelaarsbestaan leidden. Daarnaast vinden we leenwoorden gerelateerd aan gebouwen, bijenteelt en

metaalbewerking, die op de overdracht van culturele en technologische praktijken duiden.

Terms related to agriculture and cultivated plants, by contrast, are typically very widespread and can be analyzed as *Wanderwörter*. In Baltic, some of these terms may have been mediated by other Indo-European languages, while others, such as the word for 'pea', are based on inherited material. Since the appearance of diversified agriculture seems to archeologically correlate with the arrival of the Balts in the region, it is possible that some borrowed terms, such as the word for 'millet', were imported by the Balts themselves to the region from elsewhere during their migration.

Termen met betrekking tot landbouw en geteelde planten daarentegen, zijn over het algemeen zeer wijdverbreid en kunnen als *Wanderwörter* geanalyseerd worden. In het Baltisch kunnen sommige van deze termen via andere Indo-Europese talen geïntroduceerd zijn, terwijl andere, zoals het woord voor 'erwt', uit geërfd materiaal gevormd zijn. Aangezien de opkomst van gediversifieerde landbouw archeologisch met de aankomst van de Balten in het gebied lijkt te correleren, is het mogelijk dat sommige ontleende termen, zoals het woord voor 'gierst', door de Balten zelf vanuit elders in het gebied geïmporteerd werden tijdens hun migratie.

De stratificatie van dit materiaal (Hoofdstuk 2.4.2.) stelt vele uitdagingen, met name door de schaarse en complexe aard van de data. Het is waarschijnlijk dat we te maken hebben met een complexe contactsituatie waarin meerdere brontalen betrokken waren, en sommige woorden, zoals het woord voor 'lynx', zouden al gauw na het opbreken van de oertaal ontleend kunnen zijn. Het duidelijkste bewijs voor een coherente laag bestaat voornamelijk uit vogelnamen waarvan de tweede lettergreep de structuur *-VND- heeft. Deze groep woorden

vertoont verscheidene terugkerende onregelmatige alternanties, zoals die tussen stemhebbende occlusieven in het noorden en stemloze occlusieven in het zuiden, en lijkt in de Centraal-Europese takken van het Indo-Europees gecentreerd te zijn.

Samengevat is het zeker niet het geval dat de Baltische talen zich in een vacuüm en verstoken van contact met andere talen ontwikkeld hebben. Het taalcontact heeft veeleer plaatsgevonden in een prelitteraire context, met talen die nooit op schrift gesteld zijn, of waarvan tot op heden geen geschreven sporen van ontdekt zijn. Dit is in feite precies wat we zouden moeten verwachten, aangezien het gebied waar de Balten zich uiteindelijk hebben gevestigd al sinds het eind van de laatste ijstijd bewoond werd door ettelijke, genetisch onderscheiden bevolkingsgroepen, die ongetwijfeld verschillende talen met zich meebrachten, terwijl het schrift het gebied pas in de Middeleeuwen bereikt heeft.

